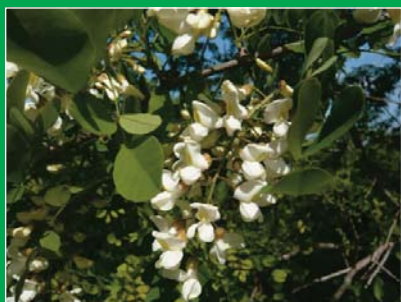

Rovatunk, az Erdészeti Lapok nemes hagyományát követve ad helyet a szakmai kérdésekről zajló, olykor akár hevesebb hangnemű, de egymás véleményét tisztelő, érveket és tényeket felvonultató kölcsönös disputának. Jelen lapszámunkban az érdeklődés középpontjában álló „akácügy” kérdéskörében. A Lapok szerkesztősége – az alábbi témakörben további szakmai véleményüket kifejezni kívánóktól is – örömmel várja az írásokat, reagálásokat! Véleményezzünk, érveljünk, disputázzunk!

Az akáckérdésről — tényszerűen

Dr. Szmorad Ferenc – tudományos munkatárs, ELTE TTK Növényrendszertani, Ökológiai és Elméleti Biológiai Tanszék

Dr. Tímár Gábor – erdőtervező, Heves Megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatóság

Az elmúlt hónapok szakmai híradásaiban, illetve a médiában az akác kapcsán meglehetősen felforrósodott a levegő. A megnyilatkozók (elsősorban a méhészek képviselői) alapvetően az akác uniós „betiltásának” apropóján hallatták a hangjukat. A természetvédelmi szakemberek és biológusok ugyanakkor (ismételtén, de jóval halkabban) a fafaj korlátlan alkalmazásának problémáit vetették fel, főként ökológiai szempontok alapján. A megjelent híradások egy része azonban a valóságtól kifejezetten elrugaskodott, valótlan állításokkal tarkított, a kívülről állítólagos félrevezetésére alkalmas anyag volt. Írásunkban mindezek miatt olyan, szakmán belül bizonyára ismert tényeket igyekeztünk összegyűjteni, melyek közelebb vihetnek a kérdéskör kifejezetten szakmai alapokon nyugvó megítéléséhez, a fafajjal kapcsolatos problémák pontosabb megfogalmazásához és a megoldások megtalálásához.

Területi adatok és a fafaj hazai története

A fehér akác (*Robinia pseudoacacia*) közismerten Észak-Amerikából származó fafaj, eredeti előfordulási területén elsősorban elegyes állományokat alkotva, vízmosásos termőhelyeken él. Európába 1601-ben hozták be, ahol mint értékes parkfa hamar elterjedt. Hazánkba 1710–1720 között jutott el, nagyobb volumenű telepítésére azonban csak 1865 után került sor. A 20. században a magyar Alföld-fásítás fő fafajává lépett elő, s már a

II. világháborút megelőzően is „magyar fának” tekintették. A fafaj alkalmazásának három jelentősebb periódusa az 1923–1940 közötti időszak (Alföld-fásítási törvény hatása), a II. világháború utáni évtizedekre (fokozott erdőtelepítési-fásítási program, a „magyar erdőművelés aranykora”), illetve a rendszerváltás utáni időszakra esik (erdőtelepítések magántulajdonban levő termőföldeken). Az elmúlt százötven évben az akácok területe – elsősorban az erdőtelepítések révén, de nem kis mértékben a szubspontán terjeszkedés következtében is – rendületlenül növekedett, s 2012-re elérte a 462 700 hektárt, vagyis az ország erdőterületének 24%-át (1. táblázat). A közel félmillió hektár akácoból mintegy 200 000 hektáryi már a rendszerváltás után jött létre, s jó ideje az akác a legnagyobb területfoglalású fafajunk.

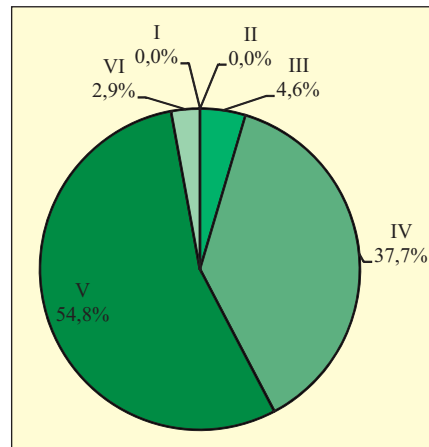
1. táblázat. Az akác területfoglalása 1885-től napjainkig (Balogh et al. 2005a, OEA 2012)

Év	Terület (ezer ha)	Területarány (%)
1885	24,2	2,1
1911	109,3	9,7
1923	110,6	10,1
1963	154,2	10,8
1992	268,0	18,3
2004	394,9	22,6
2012	462,7	24,0

Termőhelyi és fatermési vonatkozások

Az akácot és fajtáit hazánkban jelenleg több mint 1500 termőhelytípus-változatban lehet megtalálni. Ez az igen széles tartomány az alkalmazás lehetőségeit biztosan lefedi, súlypontja azonban (amint azt az 1. ábra is mutatja) a gyenge, V. fatermési osztályú termőhelyekre esik.

A fajtát kezdetben a leggyengébb, jórészt gazdálkodás által kiélt termőhelyekre (futóhomok, erősen erodált csonka erdőtalajok) ültették. Ma már

1. ábra – A hazai akácok területének fatermési osztályok szerinti megoszlása (Balogh et al. 2005a)

ugyanakkor ismert tény, hogy az akác-gazdálkodás optimumát nem ezek a termőhelyek jelentik. A fatermőképeségi adatok jól bizonyítják, hogy a leggyengébb termőhelyeken az akác igen rosszul teljesít, általában lehet nála jobb fatermőképeségű őshonos fajtát találni. A leggyengébb, VI. fatermési osztály (6 m³/ha/év alatti fatermőképeség) területe önmagában több mint tízezer hektár. Bizonyos gyenge termőhelyeken (pl. többletvízhatástól független, sekély humuszos homok) ugyanakkor egyelőre elfogadható az akác alkalmazása, elsősorban a földtulajdonosok részéről mutatózó jelentősebb erdőszítési igény miatt. A legjobb termőhelyeken sem létjogosult a fafaj: bár fatermőképesége itt rendszerint megelőzi az őshonos fajokét, a védelmi és közjóléti funkciókat sokkal kevésbé képes ellátni, és gazdasági értéktermelő képessége sem annyival magasabb, hogy az indokolja alkalmazását. Ilyen „elit” erdő termőhelyekből (pl. gyertyános-tölgyes klímájú agyagbemosódásos és rozsdabarna erdőtalajok) az akác több tízezer hektáryit foglal el. Vannak továbbá olyan termőhelyi körülmények (pl. bükkös klíma, változó vízgazdálkodású termőhelyek, agyag fizikai féleség, szí-

kes talajok), melyek a fafaj ismert igényeivel ellentétesek, s amelyeken a fafaj termesztése várhatóan rövid-közép távon sem lesz eredményes. Mindezek miatt – termőhelyi alapon ítélve – az akác jelenlegi területfoglalása kb. 35%-án, több mint 150 000 hektáron szakmailag nem látszik elfogadhatónak (Balogh et al. 2005b).

Fapiaci jelentőség

Az akácosok termőhelyi osztályok szerinti, fentebb már említett megoszlása miatt az akác élőfakészlet-aránya a 24%-os területi aránnyal szemben csupán 13,5%-ot tesz ki (NÉBIH, 2012). A fafaj fapiaci jelentősége mindezek ellenére számottevő, a 7,7 millió m³-es éves bruttó fakitermelésből 1,8 millió m³ az akác (23,2%). A kitermelt akác iparifafafaj aránya 20% körül alakul, s ez mennyiségben (cca. nettó 300 000 m³) a teljes hazai iparifa-termelésnek hozzávetőlegesen 10%-át adja. Meghatározó a fafaj szerepe ugyanakkor a tűzifapiacra, hiszen az éves országos nettó tűzifa-termelésnek több mint 30%-át (cca. nettó 1 200 000 m³) teszi ki. A hagyományos felhasználási területek mellett az utóbbi években egyre nagyobb szerepet szán az akácnak az ún. energiaültetvényekben, hiszen gyorsan növő, könnyen és olcsón megújítható ültetvényei révén az egyéb gazdálkodási lehetőségekkel szemben vonzó (bár kellő mélységű tapasztalatokkal még nem alátámasztott) alternatívát kínál.

Méhészeti jelentőség

A faanyag hasznosítása mellett az akác másik jelentősebb hasznosítási formája a méhlegeltetés (az évente hazánkban termelt cca. 25 000 tonna méz több mint fele akácméz). Bár egyértelmű kimutatást erre vonatkozóan nem ismerünk, az egyszerű terepi tapasztalat szerint azonban akácosaink egy részét nem hasznosítják méhlegelőként. A méhészet kapcsán a legújabban megjelent szakmai összegzés (Tóth, 2013) is csak másféle, elsősorban méhégészségügyi problémákat említ, így (bár méhészeti kérdésekben nem rendelkezünk jelentősebb ismeretekkel) kijelenthetőnek tartjuk, hogy az akácméztermelés folytatását a jelenlegi akácos erdőterület messzemenően kiszolgálja.

Környezetvédelmi jelentőség

Az akác környezetvédelmi jelentősége jórészt általános, a többi fafajhoz hasonlóan felvethető szakmai tényező. A talajerózió elleni védelmét, a lokális klí-

ma befolyásolását, a pormegkötést, az oxigéntermelést, a légköri CO₂ megkötését bizonyos mértékig ugyanis az akácosok is ellátják. Domb- és hegyvidéki viszonylatban az akác környezetvédelmi jelentősége azonban szinte biztosan alatta marad az őshonos fafajoknak, legfeljebb az állományok könnyebb létrehozása, illetve megújítása miatt tűnhet úgy, hogy akác ültetésével jobb eredményt lehet elérni. Nagyobb környezetvédelmi jelentőséggel a fafaj csak az Alföld kedvezőtlen klimatikus adottságú, alapvetően nem erdős területein, azon belül is elsősorban a homokvidékeken (pl. Kiskunság) bírhat. Az alföldi régiókban ugyanis számos olyan termőhelyi kombináció adódik, ahol az akácon kívül más fafajjal alig lehet zárt, a helyi klímát valamelyest javító és a talajt biztosan kötő faállományokat létrehozni. Ezek a termőhelyeken azonban a védelmi funkciókat felnyíló erdőkkel és fátlan élőhelyekkel (pl. homoki gyepekkel) is el lehet érni, s utóbbiak biológiai értéke toronymagasan nagyobb.

Természetvédelmi jelentőség

Az akácnak jelenlegi ismereteink szerint nincs természetvédelmi jelentősége, legalábbis pozitív előjellel biztosan nincs. Mindezt azért tartjuk fontosnak kiemelni, mert a fafajjal kapcsolatos megnyilatkozásokban a felvetés rendszeresen visszatér. Az alföldi ún. szárnyékdők (mint potenciális fészkelőhelyek) kivételével nem ismerünk azonban olyan tényeket, adatokat, amelyek az akácnak biodiverzitás megőrzésében betöltött pozitív hatását támasztanák alá. A ritka, védett növényfa-

jok (pl. tarka sáfrány) akácosokban élő populációi általában úgy kerültek akácosba, hogy az élőhelyüknek számított természetközeli állapotú gyepek elakácosodtak, vagy azokat akáccal erdősítették. Az akácosok szegényes állatvilága sem kifejezetten akác-specifikus, sokkal inkább őshonos lombos erdeink toleránsabb tagjaiból verbuválódik.

Ökológiai problémák

Régebb óta ismert, hogy az akác természetközeli állapotú élőhelyeken való megjelenése és agresszív terjeszkedése ökológiai problémákat vet fel. A fafaj életstratégiájából és az általa kialakított környezet sajátosságaiból fakadó problémák közül talán legjelentősebb a természetsterű élőhelyek (erdők, gyepek) összetételének átalakítása. A fafaj hajszálgyökerein élő *Rhizobium*-baktériumok erőteljes nitrogénmegkötő hatása révén ugyanis – a korábbi cserje- és gyepszint helyén, annak rovására – jellegzetes nitrofil fajok jelennek meg, illetve terjednek el. Ennek és az akác allelopatikus hatásának következménye, hogy az „eredeti” életközösséghez képest a fajszám csökken, az érzékenyebb fajok kiszorulnak, dominánssá válnak a nitrofil gyomok, zavarástűrő fajok. Összességében az akácosok flórája szegényedik, homogenizálódik. A flóraszegénység emellett előrevetíti az előforduló állatfajok alacsony számát, hiszen a megváltozó növényvilág beszűkíti, vagy megszünteti a gerinctelen fauna egy részének táplálkozási kapcsolatait. Az akácosok által eltartott fogyasztó szervezetek (pl. fitofág rovarok) száma például jóval alacsonyabb, mint az őshonos fafajoknál. A tápnövények

Utak mentén terjedő fehérek akác az Őrségben

2. ábra. A zárt erdőssztyepp-tölgyesek inváziós fertőzöttsége (MÉTA-adatbázis)

hiányából eredő fajszámcsökkenés legélesebben a tápnövény-specialista rovaroknál mutatkozik meg, de alapvetően érinti a polifág fajokat is. Az akác-probléma nagyságrendjét jól mutatja (vö. Magyarorszag Élőhelyeinek Térképi Adatbázisa / MÉTA), hogy hazánk 1 200 000 hektárnyi természetközeli állapotú növényzetéből jelenleg 200 000 ha az akáccal fertőzött, illetve ezen belül 33 000 ha az akác révén károsított terület. A különösen értékes és unikális erdőssztyepp-tölgyeseink 60%-ában terjed az akác (2. ábra).

Erdőművelési problémák

Az akác agresszív terjeszkedése nemcsak a természetvédelmi és Natura 2000 területeken, hanem a tölgy- és bükk-gazdálkodást folytató erdőgazdák számára is komoly problémát jelent. A középkorú és idős állományokban (elsősorban fényben gazdag tölgyesekben) az akác sok helyütt megjelenik a cserjeszintben, majd a növedékfokozó gyérítések, felújítások során robbanásszerű terjeszkedésbe kezd. Ezt követően az akácodosással érintett erdőfelújításokban az őshonos lombos állományok fenntartásához – az akácsarjak visszaszorításához – komoly ráfordítások szükségesek, s érdemi eredményt szinte csak vegyszeres technológiával lehet elérni. Az akác terjeszkedése különösen az erősen fragmentált erdőtakarójú sík vidéki és dombvidéki területeken jelent káros veszélyt, ahol a folyamat megfelelő kontroll nélkül, néhány évtizedes időtávlatban akár a természetközeli erdők teljes eltűnésével is fenyegethet! Emellett az akácodosás nagyon komoly gátja lehet a folyamatos erdőborítás melletti gazdálkodás kialakításának és folytatásának is, hiszen a természetes erdődinamikai folyamatok érvényesülését az akác terjeszkedése alapjaiban képes megrendíteni.

Az akác alkalmazásával kapcsolatosan leírt problémák már a 20. sz. közepére nyilvánvalóvá és közismertté váltak. Emiatt a szakemberek már az 1950-es évek

közepén az akácok területének radikális csökkentését irányozták elő (a 154 000 ha-os akkori akác-összterületet 110 000 ha-ra tervezték csökkenteni), s mindez az erdészeti alaplűnek számító, 1964-ben kiadott „Zöld könyvek” sorozatban konkrétan, az egyes tájak szintjén is megfogalmazódott (Danszky 1964). A későbbiekben az akác termesztésével kapcsolatban hasonló szellemben nyilatkozott szinte minden szerző (pl. Danszky-Járó, 1973: „Az akác termőhelyigényét figyelembe véve megállapítottuk, hogy a meglévő akácoknak mintegy 50%-a áll termőhelyen. ... 2000-ig a nem megfelelő termőhelyen álló akácok mintegy felénél (60 000 ha) kerülhet sor fajcserés átalakításra”). Mint tudjuk, az előirányzott területcsökkenés nem valósult meg...

Hazai jogszabályi háttér

A jelenlegi hazai joganyag az „akác-kérdést” differenciáltan, kiegyensúlyozottan kezeli. A 2009. évi XXXVII. tv. (Evt.) a faj telepítésének viszonylag tág teret enged, ugyanakkor az 1996. évi LIII. tv. (Tvt.) alapján védett természeti területeken az akác nem alkalmazható, s a természetes és természetközeli erdők, valamint nem erdő művelési ágú védett természeti területek 200 méteres körzetében az erdészeti hatóság az akác faját erdőtelepítést megtagadhatja vagy feltételekhez kötheti. Az akác meglévő erdőterületen belüli további terjedését elvileg az erdőrésztetek természetességi besorolása szabályozza, az Evt. ugyanis kimondja, hogy az erdőgazdálkodási

tevékenység következtében az erdők természetességi állapota nem romolhat (vagyis az akác, mint a természetességi minősítést befolyásoló intenzíven terjedő faj, jelenléti aránya érdemben nem növekedhet). Akácokra vonatkozó átalakítási kötelezettség (a Tvt. alapján) csak védett természeti területeken van, azonban az eddigi gyakorlat szerint ezt is csak fokozatosan kell biztosítani, s ehhez – ahogy a nem védett területeken önként vállalt átalakításokhoz is – külön támogatási jogcímet rendelt a hazai erdészeti igazgatás. Natura 2000 területeken levő erdőkre nincs további szigorítás, de az akác terjedése a meglévő természetközeli erdők rovására ott sem növekedhet. Végül – bár nem erdőkhöz kapcsolódó szabályozás – megemlíthető, hogy Natura 2000-es gyepeken az akác (mint inváziós növényfaj) megtelepedését és terjedését a földtulajdonosoknak meg kell akadályozniuk, a megjelent állományokat pedig vissza kell szorítaniuk.

Uniói jogszabályi környezet

A jelenleg megvitatás alatt álló – az utóbbi hetek híradásaiban gyakran, de tartalmi elemeit tekintve rendszerint tévesen hivatkozott – európai parlamenti, illetve európai tanácsi rendelet nem az akácról, hanem „az idegenhonos özfajok betelepülésének és elterjedésének megelőzéséről és féken tartásáról” szól. Differenciált, elsősorban a megelőzésre összpontosító szabályrendszere általánosságban a gazdasági, humánegészségügyi, ökológiai-természetvédelmi és egyéb

Akácnyári aszpektusa

szempontok miatt problémásnak ítélt növény- és állatfajok egységes európai kezelésének megalapozását szolgálja. A tervezet konkrét fajokat nem nevez meg (a szöveganyagban az „akác” szó sem fordul elő), az „Unió számára veszélyt jelentő idegenhonos fajok” jegyzékére tagállami javaslat alapján kerülhetnek majd fel növény- és állatfajok. Az akác jegyzékbe való felvétele azonban a rendelettervezet 7. cikkében megfogalmazott megkötések miatt nem valószínű, mivel ezek (pl. az érintett fajoknak tilos az Unión belüli szállítása, szaporítása, forgalomba hozatala, tartása) az akácra, mint nagy területen előforduló, komoly gazdasági jelentőséggel bíró fajaira biztosan nem vonatkoztathatók. Mindezek alapján az akác „kiirtásáról” vagy „uniós betiltásáról” beszélni meglátásunk szerint teljesen megalapozatlan, félrevezető és fölösleges indulatokat gerjesztő tevékenység.

Epilógus: Mi lehet az akác helyes szakmai megítélése?

Az elmondottak alapján úgy tűnik, hogy az akácot sem a tervezett uniós

direktívák, sem a kérdéskört ökológiai szempontból közelítő hazai szakemberek nem akarják Magyarország területéről kiirtani. A médiában megjelent híradások sok esetben a szakmai abszurditás határát súrolják, s a tisztánlátást egyáltalán nem segítik. Emellett a sajtóanyagok jelentős része a gazdasági jelentőség hangsúlyozása mellett ismét csak elhallgatta az akác által felvetett gazdasági, ökológiai és természetvédelmi problémákat, sőt egyes nyilatkozatokban megjelent az akác korlátlan hazai alkalmazásának lehetőségét (illetve a hatályos erdőtörvény és végrehajtási rendelete ilyen irányú módosításának szükségességét) felvető javaslat is. Ezzel szemben meglátásunk szerint „akácügyben” az eddigi differenciált szabályozást kell(ene) követni: az akác jelenlétét és alkalmazását gazdasági szempontok miatt általában el lehet fogadni, ugyanakkor bizonyos területekről a fajtát ki kell szorítani, illetve további megtelepedését meg kell akadályozni. A szélsőségektől mentes, több szempontot mér-

legelő szakmai megközelítés tehát ez ügyben is kívánatos, közös szakmai érdek.

Fontosabb forrásmunkák:

BALOGH L. – BARTHA D. – BÖLÖNI J. – DOBAY P. – HAVAS T. – KISS J. – KOVÁCS G. – SZABÓ P. – SZMORAD F. – TÍMÁR G. (2005a): Javaslat a fehér akác erdőtelepítésekben, erdőfelújításokban való felhasználásának és állomány-átalakításának szabályozására. – Kutatási jelentés, NYME Növényteni Tanszék, Sopron, pp. 107.

BALOGH L. – KOVÁCS G. – TÍMÁR G. (szerk.) (2005b): Az egyes termőhelytípus-változatokon alkalmazható célállományok. – ÁESZ, Budapest.

DANSZKY I. (szerk.) (1964): Magyarország erdőgazdasági tájainak erdőfelújítási, erdőtelepítési irányelvei és eljárásai. – Országos Erdészeti Főigazgatóság, Budapest.

DANSZKY I. – JÁRÓ Z. (1973): A területhasznosítás és fajgazdálkodás főbb irányelvei. In: Danszky I. (szerk.): Erdőművelés I. – Mezőgazdasági Könyvkiadó Vállalat, Budapest.

TÓTH P. (2013): Magyar Méhészeti Nemzeti Program Környezetterhelési Monitoring vizsgálata (2012-2013). – Országos Magyar Méhészeti Egyesület, Budapest. 🍯

A tavalyi évhez hasonlóan az Országos Erdészeti Egyesület a Vándorgyűléshez kapcsolódva szervezi az Év Erdésze Verseny idei országos döntőjét.

A döntő időpontja: 2014. június 11-14.

Helyszíne: Sopron

A verseny célja:

- az erdészek szaktudásának gyarapítása, korszerűsítése
- az erdészihivatás rangjának emelése
- az erdészszakma népszerűsítése sokrétűségének, szépségének bemutatása által közvetlen baráti, szakmai kapcsolatok teremtése, elmélyítése

A verseny résztvevői:

az erdőgazdálkodásban dolgozó (felsőfokú erdészeti képesítéssel nem rendelkező) erdész-technikusok

Az idei döntő szakmai szervezője a **NYME Roth Gyula Gyakorló Szakközépiskola**, programszervező a **TAEG Tanulmányi Erdőgazdaság Zrt.** A versenyzők szállása és ellátása a Szakközépiskola Kollégiumában lesz.

A döntőre történő regisztráció a házi versenyek lebonyolítása után, tervezetten májusban zajlik majd.

A regisztráció részleteiről, határidejéről később adunk tájékoztatást.

Országos Erdészeti Egyesület

